

Omagiu preotului GHEORGHE I. PETRE-GOVORA (1910-2012)¹

Dragoș-Ionuț ECATERINESCU²

Motto: „A cui este mâna care se întinde spre tine atunci când ești căzut la pământ? Și al cui este sufletul care aleargă, nestrigat, să-ți dea o fărâmbă de speranță, atunci când știe că ești deja pierdut? Numele bunului samarinean nu va fi trecut nici în documentele vremii, nici în manualele de istorie... Se va șterge de pe pământ, dar va rămâne mereu pe buzele lui Dumnezeu.”³

În dimineața zilei de 2 martie 2012 preotul Gheorghe I. Petre-Govora a trecut de la vremelnicie la veșnicie, la vârsta de 102 ani. Articolul de față prezintă câteva frânturi de gânduri și sentimente ale părintelui, dezvăluite de el însuși autorului acestui material, cu patru ani înainte de a deceda.

Repere biografice și profesionale⁴

Preotul Petre-Govora s-a născut la 23 aprilie 1910. A fost primul din cei trei copii ai familiei Petre din comuna Orlești, județul Vâlcea, localitate binecuvântată de Dumnezeu cu multe podgorii, dar unde „vița de vie nu face numai struguri, ci și boabe de lumină”⁵. Și dacă este adevărat că acel „genius loci” influențează prin trăsăturile ancestrale destinul unui om, acest lucru s-a întâmplat și cu Gheorghe I. Petre. De la Orlești – unde săpăturile arheologice au atestat existența tracilor și dacilor subcarpatici din perioada de mijloc a epocii bronzului, cu peste 1500 de ani î. Hr.⁶ – el avea să dobândească pasiunea de arheolog și istoric, dar și menirea de a sluji lui Dumnezeu. Familia sa, de oameni muncitori, a hotărât ca singurul băiat să ducă mai departe misiunea bisericească a bunicului său, Petre, care a fost preot în comună.⁷

După terminarea studiilor primește harul preoției la 13 iulie 1931, pentru parohia „Sfântul Nicolae” din Govora Sat⁸, pe care a păstorit-o timp de peste 60 de ani. Îndatoririle slujirii preoțești le-a împletit în mod armonios cu pasiunea de culegător de folclor și apoi cu cea de colecționar al urmelor creștine, adunând icoane vechi, adevărate capodopere ale neîntrecuților maeștri anonimi ai penelului, precum și cărți de cult, tipărite la Râmnic sau în

¹ Prima variantă – a acestui material – a fost publicată în „Păstorul Ortodox”, Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Mușcelului, Curtea de Argeș, 2015, pp. 300-317.

² Muzeograf, Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu”-Vâlcea, Calea lui Traian, nr.143, Râmnicu Vâlcea, e-mail: dragosecaterinescu@yahoo.ro.

³ *Jurnalul Național*, 15 iulie 2004, p. 26.

⁴ Pr. Constantin Mănescu, *Memoria vie a unui muzeograf vâlcean*, în „Buridava. Studii și materiale”, VIII, Editura Offsetcolor, Rm. Vâlcea, 2010, pp. 289-292.

⁵ Prof. univ. dr. Dumitru Otovescu (coordonator), *Monografia sociologică a orașului Băile Govora*, Editura Beladi, Craiova, 2002, p. 188.

⁶ Pr. Gheorghe I. Petre-Govora, *Satul Orlești la aproape șase secole de existență documentară*, în „Orizont”, Anul IV, nr. 812, 13 iunie 1971, p. 2.

⁷ Prof. dr. Corneliu Tamaș, *Preotul Gheorghe I. Petre-Govora la optzeci de ani*, în „Mitropolia Olteniei”, serie nouă, Anul XLII (1990), nr.1-3, p. 338.

⁸ LMI 2004: VL-II-m-B-09775. Amănunte despre această biserică se găsesc în: Pr. Gheorghe I. Petre-Govora, *GOVORA-de la primii oameni la contemporani*, Editura Petras, Rm. Vâlcea, 2001, pp. 77-78.

alte centre tipografice, care au circulat în această zonă. De aici, nu a fost decât un pas până la pasiunea pentru arheologie, care s-a născut o dată cu descoperirile întâmplătoare pe care le-a făcut în împrejurimile satului Govora și cu tot felul de obiecte aduse de săteni. Colectționând piesă cu piesă, cu răbdare și perseverență și deseori cu sacrificii materiale, reușește să organizeze o colecție, adăpostită la început în biserică și apoi în propria locuință. Când numărul exponatelor a devenit mare, în anul 1973, s-a adresat autorităților din Băile Govora, care i-au pus la dispoziție o vilă dezafectată, în acest sens. Se va înființa muzeul care va fi denumit „*Colecția de Arheologie și Artă Religioasă «pr. Gheorghe Petre-Govora»*”. În anul 1977, aceasta s-a mutat în fosta vilă Pănciulescu⁹ din Băile Govora.

Devenind o secție a Muzeului Județean Vâlcea, Muzeul din Băile Govora se remarcă prin expoziția de carte veche românească care cuprinde exemplare exteme de valoroase: **Cazania lui Varlaam** (Iași-1643), **Pravila Mare** sau **Îndreptarea Legii** (Târgoviște-1652), **Evangelhia** și **Apostolul lui Șerban Cantacuzino** (București-1682,1683), **Liturghierul lui Antim Ivireanul** (Târgoviște-1713), un **Octoih** (Veneția-1761), **Biblia lui Andrei Șaguna** (Sibiu,1856-1858), **Biblia** (Buzău-1855), **Biblia tipărită în românește cu alfabet chirilic** (Petersburg-1819). Editura Lugduni Batavorum este prezentă în expoziție printr-o tipăritură în limba latină - **Respublica Moscoviae et Urbes** (astăzi Leiden, Olanda - 1630), în care cronicarii apuseni relatează evenimente de la începutul secolului al XVI-lea în sud-estul european. Deosebite sunt icoanele pictate pe lemn și sticlă, precum și piesele de artă creștină, toate din secolele XVII-XIX.

Cu sprijinul permanent al specialiștilor de la Institutul de Arheologie din București și cu ajutorul cunoștințelor dobândite la Facultatea de Istorie, pe care a absolvit-o la vârsta de 40 de ani, preotul din Govora a reușit să facă performanță. Refugiat din fața istoriei contemporane în istoria străveche a locurilor, el a adunat cioburi și semne pe care a învățat să le citească. Mai vechi decât dovezile Troiei, au aglomerat Muzeul său din Băile Govora. De fapt, ele vorbesc singure despre trecutul nostru multimilenar.

Materialele arheologice descoperite la Valea Răii (ceramică, unelte casnice, idoli din ceramică), specifice culturii Starčevo-Criș, ne vorbesc despre neoliticul timpuriu. Între piesele cele mai interesante descoperite de preot se numără și o seceră, prelucrată dintr-un corn de bovid, pe curbura interioară fiind amplasate lame de silex. Secera datează din epoca neolitică și se află la Muzeul Național București.¹⁰ Din aceeași perioadă datează și obiecte de ceramică, ceramică pictată, unelte casnice, arme de vânătoare și rășnițe manuale, descoperite la Ocnele Mari.

Perioada de tranziție de la epoca neolitică la aceea a bronzului este ilustrată prin obiecte care aparțin culturii Coțofeni, denumită astfel după numele comunei Coțofenii din Dos, jud. Dolj. Începând cu anul 1960, Gh. I. Petre descoperă prima așezare de tip Coțofeni din nord-estul Olteniei, pe dealul Săpunaru din Govora Sat, pentru ca în continuare să identifice o serie de așezări și puncte arheologice specifice acestei culturi: punctul Zdup (Ocnele Mari), Stogșor (Băile Govora), Grădiștea sau Modoia.¹¹ Obiectele din această perioadă sunt cele din ceramică, mai ales ornamentată, idoli zoomorfi și unelte din rocă dură.

Pentru perioada bronzului, colecția adăpostește un bogat material arheologic caracteristic culturilor Glina, Orlești precum și ceramica culturii Verbicioara (denumită astfel după satul Verbicioara, com. Verbița, jud. Dolj). Prin cultura Verbicioara, care „a cuprins

⁹ Aceasta fiind revendicată de către fostul proprietar, la finalul anului 2013, piesele Muzeului de Arheologie au fost transferate într-un nou sediu (vila Al. Iliescu, vezi: Dragoș-Ionuț Ecaterinescu, Radu-Gabriel Geiculescu, *Scurt istoric al vilei Alexandru Iliescu, Băile Govora, județul Vâlcea* în „Buridava...”, X, 2012, pp.188-193. Acesta este un capitol care nu face obiectul acestui articol). De asemenea s-a procedat la reorganizarea expoziției de bază.

¹⁰ Pr. Gheorghe I. Petre-Govora, *op.cit.*, p. 10.

¹¹ Idem, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Editura Petras, Rm. Vâlcea, 1995, pp. 16-21.

demografic toată zona Vâlcii (Ocnele Mari, Căzănești, Govora, Bunești, Fișcălia, Orlești, Prundeni, Călina, Drăgășani, Capul Dealului, Sutești, Ștefănești, Lungești, Milostea, Grădiștea, Roșiile, precum și în stânga Oltului la Bercioiu-Ruda și Drăgănești-Vulturești), ne găsim în faza de maximă înflorire a civilizației tracice, când produsul metalurgiei poartă amprenta unei arte desăvârșite, iar meșteșugul olăritului atinge culmile măiestriei”¹².

La Govora a fost descoperită o groapă rituală cu mai multe vase ceramice, cu corpul bombat, frumos decorate cu motive geometice și simboluri solare. Acest tip de ceramică – inițial – s-a considerat că ar aparține fazei IV a culturii Verbicioara, pentru ca mai târziu cei mai mulți arheologi să admită că ar putea caracteriza un aspect cultural distinct, numit „Grupul Govora”¹³. Unele vase găsite în această groapă cultică de la Govora pot fi admirate astăzi în muzeu.

De asemenea, în Muzeul din Băile Govora se află obiecte descoperite în siturile arheologice învecinate și care aparțin primei epoci a fierului (Hallstatt), precum și celei de-a doua epoci, geto-dacică (La Tène). Un loc aparte este rezervat descoperirilor de la Ocnele Mari-Cosota, unde a fost identificată antica cetate Buridava, care, în secolele II-I î. Hr., a fost cel mai important centru economic, politic, militar, religios și comercial din zona subcarpatică. Specialiștii în arheologie, cum ar fi Dumitru Berciu, afirmă că numele lui Burebista s-ar putea să nu fie străin de acela al Davei de la Ocnița și al dacilor buridavensi¹⁴, el fiind stăpânul bogățiilor salifere de la Ocnele Mari.

Atât sarea, cât și minele de aur, precum și celelalte bogății ale Daciei au făcut ca aceasta să fie râvnită de romani. Potrivit izvoarelor timpului, cantitatea de aur și de argint găsită de Traian în Dacia ar fi fost de 165500 kg de aur și 331000 kg de argint¹⁵, pe lângă cupe și obiecte de valoare, care au depășit orice posibilități de a fi estimate. O consecință a uriașei prăzi de război capturate de Traian a fost emiterea de către împăratul roman cuceritor a unor monede comemorative de argint și aur, dintre care unele au fost descoperite de Petre Gheorghe în punctul „Poeni”. Pe locul garnizoanei de la Buridava romană - Stolniceni, el a descoperit țigle romane șampilate cu sigla legiunilor romane: Leg. V. M. (Legiunea a V-a Macedonica), C. Aper – comandant de unitate militară, P. S. (Pedites Singularis) precum și piese care au aparținut gărzii personale a împăratului sau a guvernatorului „Moesiei Inferior”. Toate aceste exponate se găsesc la Muzeul din Băile Govora.

Descoperirile preotului Petre Gheorghe oglindesc puterea sa de muncă, atașamentul pentru valorificarea trecutului nostru istoric, consecvența, priceperea și efortul în slujba comunității locale, ele acoperind întreaga evoluție umană pe meleagurile noastre din preistorie și până astăzi. Luminate de credința în Dumnezeu, aceste descoperiri dovedesc formarea, continuitatea și statornicia poporului român în hotarele lui firești.

Prof. dr. Gheorghe Deaconu sublinia: „travaliul părintelui Petre de la Govora a fost complet, coerent și consecvent, concurând, în singurătatea demersului, activitatea unui întreg centru de arheologie, de la descoperirea unei relicve și până la punerea ei în valoare: explorare, cercetare, interpretare, exegeză, conservare, restaurare, valorizare. Într-un cuvânt, o virtuală școală de cunoaștere, protejare și promovare a patrimoniului cultural național”¹⁶.

La toate acestea se adaugă și alte merite ale părintelui Petre I. Gheorghe. Ca membru activ al Institutului de Tracologie al Academiei Române, participând la numeroase colocvii și

¹² Idem, *Tracii, viețuitori milenari ai ținuturilor vâlcene*, în „Orizont”, Anul XI, nr. 1931, 21 iulie 1978, p. 6.

¹³ Simona Lazăr, *Sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului în sud-vestul României*, Editura Universitaria, Craiova, 2011, p. 28-42.

¹⁴ Prof. univ. dr. Dumitru Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, p. 123.

¹⁵ Pr. Gheorghe I. Petre-Govora, *Aureii imperiali în Dacia romană*, Editura Patrimoniul, Rm. Vâlcea, 2003, p. 9.

¹⁶ Prof. dr. Gheorghe Deaconu, *Gheorghe Petre-Govora. Căutător, trezorier și ocrotitor de măturii*, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Vâlcea, 2001, p. 2.

simpozioane naționale cu studii și comunicări asupra frontierelor Imperiului Roman, a adus contribuții deosebite privind continuitatea daco-romană pe Limes Alutanus, în lumina noilor cercetări arheologice și spiritualitatea poporului român, care nu este cu nimic mai prejos decât a altor popoare ale Europei. Are peste o sută de comunicări științifice, apărute în publicațiile de specialitate din țară și din străinătate, precum și un număr de cinci cărți cu caracter istoric.¹⁷

Savantul de renume internațională, directorul Institutului Național de Tracologie, prof. univ. dr. Dumitru Berciu, îl consideră un bun arheolog, un specialist care și-a adus din plin aportul la cunoașterea istoriei străvechi și vechi a județului Vâlcea.

Directorul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași, prof. dr. M. Petrescu-Dâmbovița – într-o scrisoare trimisă la 16 noiembrie 1983 preotului Gh. Petre – îl felicită „pentru activitatea științifică desfășurată privitor la epoca bronzului și începutul bronzului în Oltenia”.

Pentru toate acestea, și nu numai, Dumnezeu l-a răsplătit cu venerabila vârstă de 102 ani, pe care puțini dintre muritori au privilegiul să o trăiască, cu realizări bogate, cu mintea lucidă, cu capacitatea de a întreține o conversație. Poate că aceasta a fost o răsplată și pentru bunătatea sa sufletească.

În 1942, preotul Petre Gheorghe a fost trimis de Episcopia Râmnicului în Transnistria,¹⁸ să-i ajute pe români să nu moară fără Dumnezeu.

Într-un interviu – realizat de Onică Adrian-Vasile din Timișoara în 4-5 iunie 2005 – el își amintește: „Bisericile fuseseră transformate în magazine de colhoz, turlele și crucile fuseseră date jos, iar icoanele fuseseră ascunse de către credincioși. Noi am purces la repunerea în drepturi a dreptei credințe, adică am refăcut bisericile. Eu aveam la Sirova biserica, ce fusese magazie de colhoz, dar cu turlele începute a fi dărâmate. Mi-au spus credincioșii că cel care s-a suit pe turle, să dea crucile jos, a picat și a murit. Că au fost din ăștia mai răi, cum erau și pe la noi”.

Întâmplarea făcea, ca în trenul care mergea de la București la Zaporoje, să intre în legătură cu comandantul trenului, căpitanul Ciurăscu Gheorghe, care era un intermediar între evreii din București și cei care sufereau în ghetouri, aducându-le acestora în taină scrisori, bani, fotografii cu cei dragi. Trecând peste barierele religioase și etnice și dând dovadă de umanitarism, preotul Petre Gheorghe a intrat în această acțiune de ajutorare a evreilor, care a durat un an de zile. Fiind depistată această filieră, pe căpitanul Ciurăscu l-au condamnat să meargă în linia întâi pe front, iar pe preot l-au trimis acasă în 1943, arestat și deferit tribunalului de război pentru faptele sale omenesti și duhovnicești. Întrebat la proces: „De ce ai făcut asta, părinte? Știi ce au făcut evreii și evreicele în Basarabia? Aruncau cu apă fiartă pe soldații noștri”. La care preotul a răspuns: „Știu, acestea sunt orori ale vremurilor, conflagrațiile. Eu am făcut ceea ce a făcut Mântuitorul Hristos. Le-am spus **parabola samarineanului milostiv**¹⁹, căzut între tâlhari, pe care l-a ajutat un om străin de neam. Când le-am spus asta, au rămas cu gura căscată. Primul procuror, care era și colonel, pe nume Teodorescu, a rămas și el uimit. Le-am spus că dacă mă condamnă sunt împotriva acțiunii Mântuitorului Iisus Hristos”.

Toate au trecut și Dumnezeu a avut grijă de el. La vârsta de 94 de ani, adică la 25 iunie 2004, părintele Gheorghe Petre-Govora a fost răsplătit pentru ajutorul dat în perioada

¹⁷ *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Editura Petras, Rm. Vâlcea, 1995; *GOVORA-de la primii oameni la contemporani*, Editura Petras, Rm. Vâlcea, 2001; *Aureii imperiali în Dacia Romană*, Editura Patrimoniu, Rm. Vâlcea, 2003; *Pravila bisericească de la Govora*, Editura Tribuna, Sibiu, 2004; *FLACĂRA MEMORIEI. Dialog cu preotul și arheologul GHEORGHE PETRE-GOVORA*, Editura Petras, Rm. Vâlcea, 2005 (interviu realizat de Eugenia Vasile).

¹⁸ A fost preot misionar în Episcopia Odesei, în regiunea Golta pe Bug; a ajutat și a salvat mulți evrei din ghetourile Crivoi-Ozero și Trei Dube. Dosar 10060.

¹⁹ Luca 10, 25-37.

Holocaustului evreilor deportați în Transnistria. Într-un cadru organizat de Ambasada Israelului la Palatul Patriarhiei Române din București i s-a conferit titlul **„Drept între popoare”**, care se acordă persoanelor ce nu sunt de etnie evreiască și care au salvat vieți de evrei sau au ajutat pe evrei în perioade dificile, punându-și propria viață în pericol. Titlul constă într-o medalie și o diplomă onorifică emise de Institutul Yad Vashem din Ierusalim, pe medalie fiind inscripționate cuvintele din Talmud: *„Cine salvează o singură viață, salvează o lume întreagă”*. Acestea i-au fost înmânate preotului Gheorghe Petre de către ambasadorul Israelului la București, doamna Rodica Radian-Gordon, fiind primul preot ortodox care primește o asemenea distincție.

Așa a petrecut cei 102 ani de viață preotul Petre-Govora: împărțindu-se între arheologie și datoriile preoției, între logică, istorie, știință și duhovnicie, dăruită la toți cei ce o solicită fără ură de rasă sau ocultism. În trecerea sa prin vreme – în asistarea sa la evenimentele colosale petrecute pe această vale, fostă involburată a Oltului – Dumnezeu l-a făcut martor atâtor evenimente, remarcându-se prin trăirile lui, prin realizările lui, prin memoriile lui, intrând într-un veac nou cu mesajul patriotic al cercetărilor sale.

Câteva contribuții ale preotului Gheorghe I. Petre-Govora (în arheologie)

Gheorghe I. Petre-Govora a adus o mare contribuție la cunoașterea trecutului milenar al zonei de nord-est a Olteniei, prin semnalarea unor descoperiri importante care atestă locuirea acestei zone încă din epoca neolitică.

*

A avut contribuții semnificative la înmulțirea descoperirilor din epoca bronzului și a fierului, cum ar fi spre exemplu cele aparținând culturilor Verbicioara²⁰ și Ferigile²¹.

*

Descoperirile din siturile arheologice – aparținând Hallstattului timpuriu – din nord-estul Olteniei²² au devenit cunoscute și au intrat în circuitul științific datorită preotului Petre Gheorghe.

*

A descoperit situl cetății dacice de la Ocnița, ca apoi să fie studiat din punct de vedere arheologic de către prof. univ. dr. Dumitru Berciu.

*

A studiat conceptul de *„fereastră a sufletului”*²³ legat de ritualul de înmormântare, prezent în unele complexe funerare preistorice.

*

Dintre descoperirile și săpăturile arheologice (din preistorie și până în epoca romană) făcute de preot în nord-estul Olteniei voi aminti câteva din județul Vâlcea:

Cremenari – Galicea, Olanu (epoca paleolitică); Bujoreni, Căzănești, Orlești (epoca neolitică); Govora (epoca eneolitică); Vlădești, Cetățuie – Rm. Vâlcea (epoca bronzului); Ferigile – Costești (Hallstatt); Cosota – Ocnele Mari, Băbeni (La Tène); Stolniceni, Castrul Sâmbotini – Dăești, Castrul Arutela – în apropierea orașului Călimănești (epoca romană).

*

²⁰ Reprezentativ este **depozitul de vase ceramice de la Govora Sat, județul Vâlcea**. Vezi: Pr. Gheorghe Petre-Govora, *O preistorie... ..*, pp. 49-50, fig. 8; Idem, *GOVORA-de la primii oameni... ..*, p. 14, p. 15 - fig. 3.

²¹ Se remarcă **depozitul ceramic de la Bistrița, județul Vâlcea**. Idem, *O preistorie... ..*, p. 67, fig. 1-4.

²² Simona Lazăr, *op. cit.*, p. 63; Idem, *Cultura Vârtoș în Oltenia*, Editura Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2005, p. 41-42.

²³ Dragoș-Ionuț Ecaterinescu, *„Fereastra sufletului” în gândirea teologică a preotului Gheorghe I. Petre-Govora (1910-2012)*, în „Transilvania”, nr. 3/2018, pp. 76-83.

În unele situații, cum ar fi săpăturile din situl de la Ocnele Mari — aparținând epocii bronzului —, mărturiile sale rămân unice, deoarece punctele arheologice din zona respectivă au fost înghițite în urma prăbușirilor și alunecărilor de teren.

*

A pus în evidență drumul sării și descoperirile din jurul Ocnelor Mari, ceea ce a dus la identificarea așezărilor neolitice — din cultura Starčevo-Criș — de la Valea Răii.

Părintele a intuit un drum al sării, pe Olt până la Vidin, care trecea către est, în Muntenia și în vest, către drumul ce leagă Gorjul cu Mehedințiul.

Din studiile preotului Gheorghe Petre-Govora, prezentate la manifestări științifice și apărute în publicații de specialitate

Urme romane necunoscute la Ocnele Mari, în „SCIVA”, tom 17, nr.1/1966, pp.171-176.

O fibulă „digitată” descoperită în comuna Buleta (punctul Runcuri), județul Vâlcea, în „SCIVA”, tom 18, nr.1/1967, pp.185-188.

Ceramică decorată prin împunsături successive din Rm. Vâlcea, în „SCIVA”, tom 18, nr.1/1967, pp.645-654.

Topoare-ciocan de minerit din epoca bronzului, descoperite în nordul Olteniei, în „SCIVA”, tom 19, nr.2/1967, pp.279-282.

Cuptor de olar cu vase dacice și romane la Buridava, în „SCIVA”, tom 19, nr.1/1968, pp.147-158.

Tezaurul monetar de la Ionești Govorei (condițiile de descoperire), în „SCN”, vol.I, București, 1968, pp.207-208.

Referitor la tezaurul monetar de la Ionești Govorei, în „Revista Italiana di Numismatica e Scienze Affini”, vol. XVII, seria quinta LXXI, Milano, p.211.

Dovezi de locuire neolitică în județul Vâlcea, în „Revista Muzeelor”, nr.2/1969, pp.153-158.

About certain behaviour concerning the nuptiality, în Actes du XXII e Congrès International d'Histoire de la Médecine, București-Constanța, 30 august - 5 septembrie 1970, p.75-180 (în colaborare cu Miruna Popescu Dobrotineanu).

Descoperiri arheologice din epoca fierului în județul Vâlcea, în „MCA”, nr.9/1970, pp.467-469.

Necropola și așezarea din epoca fierului de la Gătejești, județul Vâlcea, în „SCIVA”, tom 22, nr.4/1971, pp.557-565.

Contribuții la cunoașterea culturii Coțofeni în nord-estul Olteniei, în „SCIVA”, tom 21, nr. 3/1970, pp.481-488.

Satul Orlești la aproape șase secole de existență documentară, în „Orizont”, anul IV, nr.812/13 iunie 1971, p.2.

Cu privire la proveniența „Tezaurului monetar de la Copăceni”, în „SCN”, nr.6/1975, pp.167-172.

O fibulă „digitată” din nordul Olteniei, în „SCIVA”, tom 26, nr.2/1976, pp.115-118 (în colaborare cu A. Stoican).

Noi descoperiri de topoare de aramă în județul Vâlcea, în „SCIVA”, tom 27, nr.2/1976, pp.261-266.

Continuitatea daco-romană în nordul Olteniei în sec. IV-VI e.n. în lumina noilor descoperiri arheologice și numismatice, în „Drobeta”, nr.2/1976, pp.112-116.

Aspecte ale începutului epocii bronzului în nord-estul Olteniei, în „Buridava”, nr.2/1976, pp. 7-34.

Cercetări arheologice în zona de sud-vest a județului Dolj, în „Drobeta”, nr.3/1978, pp.108-113.

Tracii viețuitori ai ținuturilor vâlcene, în „Orizont”, Anul XI, nr. 1931, 21 iulie 1978, p.6.

Prototraccia, viețuitori ai meleagurilor vâlcene, în „Orizont”, 2 martie 1978.

Așezări rurale din sec. II-VII e.n. în județul Vâlcea, material prezentat la sesiunea de comunicări și referate științifice organizată cu prilejul sărbătoririi a 130 ani de la Revoluția Română de la 1848 - Muzeul Județean Vâlcea, 1978.

Contribuții la cunoașterea tipului monetar cu chip ianiform, în „Buridava”, nr.3/1979, pp.144-151.

Începuturile epocii bronzului în nordul Olteniei (cu referire la județul Gorj), material prezentat la sesiunea de comunicări și referate științifice - Muzeul Județean Gorj, 1979.

Burii, Buridava, Burebista, în „Orizont”, 4 iulie 1980.

Contributions a l'étude de la fin du Bronze du commencement du Hallstatt dans le nord-est de l'Oltenie, în Actes du II e Congrès International de Thracologie, București, 4-10 septembrie 1976, Histoire et Archéologie, 1980, pp.137-142.

Cultura geto-dacilor din nord-estul Olteniei, material prezentat la coloctivul IX cu tema: „Civilizația geto-dacilor de la începuturile ei și până la cucerirea romană”, Universitatea București, 1980.

Un orizont hallstattian timpuriu în județul Vâlcea, material prezentat la al IV-lea simpozion național de tracologie, București, 1981.

Noi descoperiri aparținând culturii Coțofeni în nord-estul Olteniei, în „Buridava”, nr. 4/1982, pp. 9-26.

Vâlcea, vatră de viețuire multimilenară a patriei noastre, în „Studii Vâlcene”, nr.5/1982, pp. 9-17.

Der hallstattzeitliche Depotfund von Bistrița, Vâlcea, Rumänien, în „Prähistorische Zeitschrift” 58 Band 1983 Heft I. Walter de Gruyter Berlin, New York, pp.127-140 (în colaborare cu Alexandru Vulpe).

Noi topoare de piatră din nord-estul Olteniei (II), în „SCIVA”, tom 34, nr.3/1983, pp.239-287.

Cartea veche românească în Muzeul Govora, material prezentat la sesiunea de comunicări științifice: „Istorie și contemporaneitate în județul Vâlcea”-1983.

Asupra începutului bronzului tracice în nordul Olteniei, material prezentat la al VI-lea simpozion național de tracologie dedicat Marii Uniri, cu tema: „Traco-geto-dacii și lumea mediteraneană în contextul unității și continuității poporului român”, Universitatea Craiova, 1983.

Un orizont hallstattian timpuriu în nord-estul Olteniei, în „Thraco-Dacica”, nr.1-2/1983, pp.73-85.

Moștenirea daco-romană pe Limes Alutanus în contextul unității și continuității poporului român, material prezentat la simpozionul: „Oltul în conștiința românească”- Biblioteca Județeană Vâlcea, 1984.

Moșteniri daco-romane în nord-estul Olteniei în contextul unității și continuității poporului român, material prezentat la al VII-lea simpozion național de tracologie: „Moș- teniri traco-geto-dacice și daco-romane în România în contextul unității și continuității poporului român.”- Muzeul Regiunii Porților de Fier, Drobeta Turnu-Severin, 1984.

Contribuții la cunoașterea istoriei vechi a județului Vâlcea, în „Studii Vâlcene”, nr.6/1983, pp.23-29.

Contribuții la cunoașterea istoriei vechi a județului Vâlcea (II), în „Studii Vâlcene”, nr.7/1985, pp.17-32.

Mărturii arheologice și numismatice privind perioada traco-dacică în nord-estul Olteniei, în „Studii Vâlcene”, nr.4/1980, pp.22-28.

- Apărătoare de braț în mediul culturii Glina*, în „SCIVA”, tom 36, nr. 4/1985, pp. 346-350.
- Asupra problemelor culturii Glina în nord-estul Olteniei*, în „Thraco-Dacica”, tom VII, nr. 1-2/1986, pp.154-166.
- Decebal, rege erou al Daciei*, în „Îndrumător Bisericesc Misionar și Patriotic”, vol.IV, Rm. Vâlcea, 1987, pp.25-29.
- Asupra evoluției culturii tracice Verbicioara*, în „Symposia Thracologica”, nr.5/1987, pp. 117-118.
- Descoperiri arheologice din Oltenia privind epoca timpurie a bronzului*, în „Thraco-Dacica”, tom IX, nr.1-2/1988, pp.137-147.
- Evoluția culturii Verbicioara (fazele III, IV și V)*, în „Symposia Thracologica”, nr.7/1989, pp. 254-257.
- Depozitul de vase ceramice de la Bistrița*, în „Arhivele Olteniei”, nr.9/1994, pp.25-41 (în colaborare cu Alexandru Vulpe).
- Epoca bronzului în nordul Olteniei*, material prezentat la simpozionul dedicat Centenarului Muzeului Județean Gorj, 1994.
- O carte rară în colecția Muzeului de Arheologie Băile Govora: Liturghierul lui Antim Ivireanul*, material prezentat la simpozionul: „290 de ani de carte tipărită la Râmnic”-1995.
- Cenotaful, simbol al spiritualității sufletului la geto-daci*, material prezentat la simpozionul național: „Zamolxis-2500”, Tg. Jiu, 1995.
- Formarea culturii Verbicioara (fazele I și II)*, material prezentat la al XI-lea simpozion național de tracologie, Piatra Neamț, 1988.
- Comunitatea daco-romană în nord-estul Olteniei*, material prezentat la al XIII-lea simpozion național de tracologie, Satu Mare, 1990.
- Structuri etnografice privind formarea poporului român*, material prezentat la simpozionul: „600 de ani de la atestarea documentară a județului Vâlcea”, Rm. Vâlcea, 1991.
- Asupra formării și evoluției culturii Verbicioara în contextul civilizațiilor sud-estice ale Europei în epoca bronzului*, material prezentat la al XIV-lea simpozion național de tracologie, Băile Herculane, 1992.
- Legături culturale între Moldova și Țările Române la începutul secolului al XVII-lea*, material prezentat la simpozionul interjudețean: „Oltul în conștiința românească”, Băile Govora, 1993.
- Date noi privind cultura Coțofeni în nord-estul Olteniei, punctul Zdup*, material prezentat la colocviul al VI-lea, secția Orânduirii Comunei Primitive cu tema: „Perioada de tranziție de la epoca neolitică la epoca bronzului pe teritoriul României”- Institutul de Arheologie, București, 1977.
- Continuitatea daco-romanilor pe teritoriul județului Vâlcea*, material prezentat în cadrul manifestărilor organizate de Arhivele Statului, Serviciul Județean Vâlcea, 1976.
- Începutul bronzului mijlociu în județul Vâlcea*, material prezentat la colocviul al VII-lea, secția Orânduirii Comunei Primitive cu tema: „Cultura și istoria tracilor de nord de pe teritoriul României”(epoca bronzului) - Universitatea București, 1978.
- Așezări rurale din sec. II-IX descoperite în județul Vâlcea*, în „Acta Musei Napocensis”, nr.16/1979, pp.577-592.
- Vetre rituale traco-getice descoperite în nord-estul Olteniei*, material prezentat la colocviul al VIII-lea, secția Orânduirii Comunei Primitive cu tema: „Cultura și istoria tracilor de nord de pe teritoriul României”(prima epocă a fierului) - Universitatea București, 1979.
- Asupra începutului epocii bronzului în nordul Olteniei*, în „Symposia Thracologica”, nr.1/1983, pp.3-4.
- Conviațuirea daco-romană pe segmentul mijlociu al Limesului Alutan în lumina unor noi cercetări arheologice*, material prezentat la primul colocviu național: „Studii asupra frontierelor romane”-1983.

Conviețuirea daco-romană pe Limes Alutanus în lumina unor noi cercetări arheologice, material prezentat la al II-lea colocviu național: „Studii asupra frontierelor romane”-1984.

Repere ale continuității dacice pe Limes Alutanus, material prezentat la al III-lea colocviu național: „Studii asupra frontierelor romane”-1985.

Continuitatea daco-romană reflectată în descoperirile arheologice, material prezentat la al VIII-lea simpozion național de tracologie, cu tema: „Moșteniri geto-dacice și romane în contextul unității și continuității poporului român în Dacia Pontică”, Muzeul Național de Istorie și Arheologie - Constanța, 1985.

Locuri daco-romane pe Limes Alutanus, material prezentat la al IV-lea colocviu național: „Studii asupra frontierelor romane”-1986.

Asupra problemelor culturii Glina în nord-estul Olteniei, material prezentat la al IX-lea simpozion național de tracologie, Oradea, 1986.

Dovezi ale continuității daco-romane pe Limes Alutanus, material prezentat la al V-lea colocviu național: „Studii asupra frontierelor romane”-1987.

Descoperiri arheologice din Oltenia privind epoca timpurie a bronzului, în „Thraco-Dacica”, IX, nr.1-2/1988, pp.137-149.

Diva Matidia, în „Studia Historica et Theologica”, 2003 (în colaborare cu Carmen Maria Petolescu).

FRÂNTURI DE GÂNDURI ȘI SENTIMENTE LA MAREA SA TRECERE...²⁴

Câteva gânduri cu privire la filosofia existenței umane²⁵

Mă gândesc adesea, ce ești, de unde vii, unde te duci, ce faci acolo și mai ales acolo unde existența te postează în a fi, ori a fi cineva ori a fi ce ești ori a fi ce devii.

Mă gândesc ce este viața, ce este omul și mai ales ce este existența.

Eu am călătorit mult în lume și alții au făcut același lucru și ei și eu am gândit și gândesc mereu ce ești, de unde vii, unde te duci, ce faci, de ce faci una sau alta.

Sigur că am ajuns la un apogeu, la un final și mă gândesc mereu acum, când „*mă înfurcesc*” cu ea, iar ea nu este altcineva decât moartea.

Am adesea niște viziuni și mai ales niște călătorii în viață, referitor la acestea mă gândesc la cei care au gândit înainte de mine și mai mult decât mine.

În săpăturile arheologice pe care le-am făcut, când am scos ceva din pământ, m-am gândit dacă am scos lut sau dacă am scos viață sau mai mult decât atât, opera omului care a călătorit și care încă călătorește în viață ca să apuce un punct, ceva acolo unde este cineva.

Tertulian, întruna din revelațiile lui, găsește un copil care stătea pe malul mării, făcuse o gropiță și cu un ciobuleț căra apă din mare și o vărsa la el în gropiță:

„-Ce faci tu aici copile? întreabă Tertulian.

-Păi nu vezi? vreau să golesc marea asta, aici, în gropița mea”.

La auzul acestor cuvinte Tertulian afirma: „*acest copil m-a învățat cine și ce este Dumnezeu*”.²⁶ Adică copilul reprezintă omul, omenirea care dorește să afle cât mai multe despre Dumnezeu, care este de nepătruns.

²⁴ Analiza lor se găsește în: Dragoș-Ionuț Ecaterinescu, *Din cugetările preotului Gheorghe I. Petre-Govora*, în „Studii Vâlcene”, VIII(XV), Editura Rotipo, Iași, 2014, pp. 407-422.

²⁵ 18 iunie 2008.

²⁶ Q. Septimii Florentis Tertulliani, *Apologeticum*, Text însoțit de o introducere și note explicative de I. N. Dianu, Ediția a III-a, Tipografia „Reforma Socială”, București, 1922, p. 89.

Creatorul nu face altceva, decât „*ne dă cu lingurița*”, atât cât consideră că avem nevoie.

Cuget și la alte gânduri și alte experiențe pe care le-a avut „*acest prăpădit de om*”, în fața a ceea ce este magnific, El ăla de acolo, Dumnezeu.

În colecția de icoane de la muzeu²⁷ se găsește o scenă care întruchipează Dumnezeu, adică „*Sfânta Treime*”.²⁸ Sub această reprezentare se remarcă o inscripție scrisă cu litere grecești: TON OLON. Acest dicton biblic cuprinde existența adică tot ceea ce este din Treimea, din Dumnezeu, este El „*acela care nu doarme niciodată*”. Creatorul a făcut, „*a răscolit*” și „*a frământat*” existența.

Mă gândesc, de asemenea, la ultimele descoperiri arheologice ale mele, mă gândesc acum că acolo unde eu mă duceam copil și pășteam oile și vitele bătrânului meu tată, să văd – acum în vârstă – că acolo eu călcam pe începutul lumii, adică pe „*Facere*” și punctului îi zice „*Omorâcea*”.

Și abia acum mă gândesc de ce se numea „*Omorâcea*”, fusese „*omorul paleolitic*”.²⁹

Eu acolo călcam pe acest început al lumii. Realizez că, acolo unde eu mă jucam pe când eram copil, este acum existență. Și pe această existență a mea și a lumii calc spre un nou început. Nu știu dacă este abis, nu știu dacă este tartar și acolo „*șade un dulău*” care primește aceste „*prăpădite suflete*” care trec dincolo.

În misiunea pe care am avut-o eu în viață, ca preot, întotdeauna am stat lângă muribund și cu muribundul.

Și m-am uitat la el și m-am întrebat:

E o jucărie?

Nu. Este o concepție, este viața.

Și atunci de ce a aruncat Dumnezeu viața în lume?

Ca lumea să o aibă, să o socotească, să o drămuiască și să se gândească că acolo undeva va da socoteală de ea, de viață, de existență și de ceea ce a proliat.

În gândirea divină există viață și suflet. Sufletul este o realitate. Este tot ceea ce putea să facă mai sublim, El, Creatorul.

Sufletul are cămașă, adică are formă și mișcare. Gândesc acum, cum se mișcă această formă în lume și în existență, în concepția, în realitatea și în realismul pe care ni-l prezintă Dumnezeu.

Am ajuns la concluzia că omul dacă are formă, dacă are suflet, sufletul nu poate să moară. El pleacă undeva cu această formă. Forma sau cămașa existenței este într-adevăr sufletul.

²⁷ Muzeul Județean „*Aurelian Sacerdoțeanu*”-Vâlcea, secția de Arheologie și Artă Religioasă „pr. Gh. I. Petre-Govora”- Băile Govora.

²⁸ Această icoană provine din biserica veche „*Sfântul Nicolae*” a satului Govora, județul Vâlcea. Ea a fost adusă ulterior în această biserică și se încadrează în cel de-al doilea sfert al secolului al XIX-lea. Icoana pare să fi fost realizată într-un atelier grecesc de provincie, folosind ca model o gravură tipărită la Muntele Athos.

Între nori găsim cele trei persoane ale Sfintei Treimi înconjurând și protejând în același timp sfera pământească. Dumnezeu Tatăl este prezentat în stânga icoanei, cărunt, cu chipul blând, îmbrăcat într-o tunică în nuanță de ocru (poate fi și aur acoperit cu depuneri, dar acest lucru se poate dovedi în urma analizelor de laborator) și manta de culoare maronie, binecuvântând cu mâna dreaptă și ținând un sceptru în stânga. În partea dreaptă a icoanei îl vedem pe Iisus Hristos cu părul ondulat care se lasă pe umeri, îmbrăcat în tunică aurie și manta albastră (natura divină), binecuvântând cu dreapta și ținând Evanghelia închisă spre privitor, cu mâna stângă. Cei doi au nimburi. În partea de jos a icoanei sunt reprezentați mai mulți îngeri, capul și aripile, slăvind Sfânta Treime. De sus vine cea de-a treia persoană a Sfintei Treimi, în chip de porumbel alb, înconjurat de raze. Între ei observăm sfera pământească, albastră. Compoziția este bine încadrată și armonioasă, atât din punct de vedere cromatic cât și compozițional.

²⁹ Se referă la punctul fosilifer de la Orlești, de pe Valea Omorâcii. Vezi: Pr. Gheorghe Petre-Govora, *O preistorie...*, p. 6.

Dacă undeva mai există altceva, la acest altceva gândește omul atunci când părăsește această lume.

La vârsta mea de aproape 100 de ani gândul meu nu poate să fie decât acesta: unde mă duc, ce fac acolo, dacă mai pot face ceva sau dacă tot ceea ce am făcut este demn ca sufletul să fie împodobit cu realitatea și realitățile pe care le-am săvârșit în viață.

Mă rog acum ca acolo unde mă voi duce, încă să mai stau de vorbă, de taină, cu cineva care m-a proliat, m-a ținut și acum mă ia de mână și mă trece dincolo.

Nu pot regreta la cei 100 de ani ai mei, la care nu credeam c-o să ajung, gândurile, faptele pe care „*le-am dus în spinare*” în viața asta pământească, să fie un corolar, să fie o podoabă a existenței mele, a penetrării și a trecerii dincolo a sufletului pe care îl gândesc, îl ștanțez și caut să cred că el, sufletul, are cămașă, adică are formă, are existență și are tot ceea ce a făcut divinitatea mai de preț și mai demn în concepția și în realitatea pe care a săvârșit-o el, Dumnezeu.

Câteva gânduri cu privire la trecerea dincolo³⁰

Iată că acum la aproape 100 de ani îmi este destul de dificil să mă leg de un subiect, fie de a-l expune, fie de a-l „*frământa*”, atâta timp cât înaintașii mei – începând cu Biblia și continuând cu Tertulian, cu savanții vechiului așezământ (Aristotel sau Cicero), cu acești „*mari frământători ai facerii*” – s-au ocupat de acest lucru.

E foarte greu să mai gândesc acum, la vârsta mea de aproape 100 de ani, la ceea ce gândeau ei. Frământările însă se mențin la fiecare individ până când capacul sicriului apasă asupra a ceea ce ai fost în viața pe care ai derulat-o.

Gândind la moarte sau la ceea ce este mai vizibil, la viață, n-am să fac altceva decât să „*mă agăț*” de ceea ce „*se agățau*” și ei în vremuri. Sigur că, referindu-mă la moarte, o vezi aproape la tot pasul, mai ales ca preot.

Întotdeauna în viața de preot te întâlnești și „*stai de vorbă cu această existență*”, moartea găsindu-se pe suprafața pământului de la începuturi și până în ziua de astăzi.

Mă gândesc de ce moartea este prezentă aproape în tot locul, mai ales că – atât din ceea ce au „*frământat*” ei, savanții timpurilor, cât și noi, cei care ne „*predăm*” acestei existente – o vedem și o simțim alături de noi.

Că „*intră pe ușă*”, că „*stă de vorbă cu individul*”, că „*jonglează*” cu viața unui om, moartea este prezentă în tot locul, în tot timpul și oriunde pe pământ.

Aceasta „*te cheamă*”, „*stă de vorbă cu tine*” și apoi zice „*Hai!*”. Acest „*Hai cu mine!*” l-am observat în viața mea de preot aproape în continuu, nu există faptură care să nu privească și să nu regrete că va pleca dincolo, cel care până mai de curând „*a huzurit*” și s-a bucurat pe pământ.

Trecerea aceasta o simte omul prin momentele care vin și nu te lasă pe tine ca om să gândești prea mult. Acest „*Hai cu mine!*” este ca și când moartea nu are prea mult timp și cu acest „*Hai!*” te ia și te duce acolo unde toți vom merge și toți vom căuta să ne acomodăm cu ea.

Sigur că la vârsta mea de aproape 100 de ani „*stând de vorbă cu ea*” o văd la tot pasul și tare i-aș zice ei: „*Mai lasă-mă!*”. Acest „*Mai lasă-mă!*” e ca și cum aș pleca de aici și aș merge acolo unde ea își are „*fieful*” adică atitudinea de suverană a existenței.

Moartea are identitate, are cămașă adică are formă și are mai mult decât aceasta, are acest „*fief*” de a „*jongla*” viața pe pământ. E vremea ca în această „*jonglerie*” să îi ascultăm voința ei, a ceea ce numim moarte.

Aristotel, Dio Cassius, Cicero precum și alți învățați ai antichității au căutat și au răscolit această existență. Poate că vrei să afli ce gândește omul pe patul morții. Sigur că

³⁰ 18 iulie 2008.

aceste gânduri se rezumă la faptul că trebuie să părăsești această lume, a pleca din această lume înseamnă „*a da mâna cu moartea*”, a o lăsa „*să-și facă meseria*”.

Dacă meseria ei este asta atunci nu putem să ne împotrivim, nici să defăimăm, nici să comentăm, ci să privim toate cele ce ne sunt date nouă de undeva, de sus, de la Creator.

Moartea „*hârjonează*”, aceasta îl dibuie pe om fiindcă este singura care se împotrivesc Creatorului. Este cea care îl smulge pe om din acel „*Rai*” și îl trece, nu direct în „*Iad*”, ci îl mai lasă să sufere.

În viața mea de preot am stat de atâtea ori pe pat lângă omul care trăgea să moară. Suferința acestuia provine de la cel care este împotriva creației divine, răul, răutatea.

Am observat că majoritatea oamenilor când sunt între viață și moarte își îndreaptă privirea dintr-un colț al patului, spre tavanul camerei în care se găsesc.

De ce îl smulge Dumnezeu pe om din viața aceasta? De această întrebare erau preocupați și savanții vremurilor de mult apuse.

Hristos spunea: „*...n-a murit, ci doarme*”³¹, atunci când pe „*patul trecerii dincolo*” veghea la căpătâiul celor care plecau din viață și pe vremea când el „*...mergea în picioare pe deasupra mării*”³².

Este în felul de a fi al omului, nu numai trecerea dincolo ci și această călătorie în neant; o mai fi pe undeva vreo lume?, o mai fi pe undeva cineva?

Asta numai Dumnezeu știe.

Ceea ce lasă omul pe pământ este fapta bună și mai ales felul de a fi a celui care pleacă din mijlocul mapamondului.

Fie ca de dragul ei, de dragul acelei care vine și smulge sufletul omului, să fie o trecere lină și plină de „*satisfacția*” de a muri.

Nu pot decât să las toate gândurile mele, toate ideile și dacă am spus odată că sufletul are cămașă atunci trebuie să știm că sufletul este acela care dăinuiește în veci de veci.

Sufletul nu moare, acesta trece dintr-o formă și fel de a fi, într-o altă formă și fel de a exista.

Deci sufletul are identitate, când pleacă din „*căsuța lui*” acesta are formă, are tot ceea ce lasă mai scump, gândul cel bun, pleacă și lasă în continuare pe cei care trebuie să ducă mai departe această cămașă a sufletului omenesc.

Câteva gânduri cu privire la materializarea sufletului și creație³³

Drumurile pe care le făceam în parohie, drumurile pe care „*le-am măcinat*” în viață, mă fac să mă gândesc acum, în pragul morții, la cât de multe călătorii am avut pe parcursul existenței mele pe pământul ăsta și acum în pragul plecării definitive din lume, mă gândesc la ce este omul, ce-l mișcă pe om în lume și mai ales la sufletul omului.

Sufletul nu moare niciodată. Are cămașă, are identitate, are formă.

Postarea TON OLON-ului într-o reprezentare iconografică întruchiează „*Sfânta Treime*”, ceea ce Dumnezeu a plănuțit, a gândit și a realizat din nimic.

Dacă acum găsim forma și fondul existenței, omul este creație divină, concept al TON OLON-ului, el este directivat de sufletul său. Sufletul omului este entitate pentru că acesta nu numai că are formă, are și fond și realitate.

Sufletul are cămașă, cămașa este identitatea, fondul, forma, acel TON OLON, aceea directivă a omului în viața pe care o trăiește pe pământ.

³¹ Matei 9,24; Marcu 5,39; Luca 8,52.

³² Matei 14,25; Marcu 6,48,49; Ioan 6,19. Se păstrează limbajul folosit, cu sensul de „*a umbla pe mare*”.

³³ 4 noiembrie 2008.

Cu un milion de ani înainte de Hristos, acest discernământ se revărsa în forma fizică a omului, a omului care într-adevar este om după chipul și asemănarea Creatorului său, a lui Dumnezeu.

Parafrazându-l pe Aristotel, Creatorul drămuia nu numai existența ci și entitatea, adică existența extinsă asupra prezenței omului pe pământ. Dumnezeu l-a făcut pe om nu numai ca să-i semene în chip, l-a făcut pe om ca să dăinuiească prin suflet, pentru că l-a făcut din materia primă, din pământ, „...*pământ ești și în pământ vei merge*”.³⁴ Omul devine „*un pumn de țărăină*” pe fundul unui mormânt. Am constatat că odată cu trecerea timpului dispar și osemintele.

Această tranziție, ducere în neant este existența omului pe pământ. Dincolo are grijă de el cel care l-a creat, Dumnezeu.

Acesta i-a dat omului sufletul, de aceea sufletul are formă, forma trupului, poate forma Creatorului. Forma sau sufletul format este această existență a creației divine.

Tertulian care a trăit și a gândit cu mult înaintea noastră, cugeta și gândea la ce este lumea și se întreba: **Quod Dominus ante creationem mundi fecit?**³⁵. Sigur că Dumnezeu a conceput.

Icoana, aflată în custodia muzeului Govora, redă atât creația cât și grija pe care o are divinitatea față de aceasta. Sunt evidențiate de asemenea: **SFÂNTA TREIME: TATĂL, FIUL și SFÂNTUL DUH, CERURILE** precum și **GLOBUL PĂMÂNTESC**.

Acesta este răspunsul la ceea ce Tertulian se întreba la vremea lui: **Quod Dominus ante creationem mundi fecit?**.

Înainte de a crea, Dumnezeu a conceput, a făcut planul și acest plan pe care l-a desăvârșit în timp și cu timpul se derulează până în vremurile de astăzi.

Când va fi sfârșitul – ceea ce nimeni nu poate ști, decât tot El – totul se va lumina, se va reda așa cum El a gândit, a organizat și a perfectat lucrarea sa în timp. Această operă, această „*Facere*” nu are decât să desfășoare tot ceea ce a realizat Dumnezeu.

Iov este întruchiparea omului perfect, este cel care s-a împotrivit și se împotrivesc nedreptății umane.

Diavolul este o realitate, Iov este o realitate, este cel care a fost hărăzit de Dumnezeu să exteriorizeze această „*Facere*”, această creație a lui Dumnezeu. Dacă nu ar fi fost relevată de poporul evreu sau de popoarele semite în general, atunci sigur că nebulozitatea ar fi tronat mai mult și ambiguitatea ar fi fost mai pregnantă în a redescoperi „*facerea mâinilor lui*”.

Această realitate s-a manifestat tot mai puternic începând cu împăratul David, un mare savant al antichității. De la David încoace „*omul a început să stea de vorbă cu Creatorul său*”.

Concluzii

Au rămas cele așternute pe hârtie, precum și Muzeul din Govora, care îi poartă numele. Acestea ne fac mai bogați în cunoaștere și spiritualitate. Tot ce este frumos și lucrat cu sufletul durează o veșnicie.

Patriarhul Iustinian, vizitând muzeul la 9 iulie 1974 afirma: „*Patriotismul adevărat este cel al faptelor. Acest sentiment l-a stăpânit toată viața pe pr. Gh. Petre. Munca fără preget se oglindește în comunicările tipărite și în Muzeul din Govora. Fiind o lucrare care se încadrează în directivele apostolatului social, i se acordă pentru aceste merite «Crucea Patriarhală»*”.

³⁴ Geneza 3, 19.

³⁵ Întrebare în limba latină, se traduce: Ce a făcut Dumnezeu înainte de a crea lumea?

Petre-Govora reprezintă în spiritualitatea românească o personalitate culturală care a îmbinat în mod armonios căldura, oferită de credință, cu pragmatismul și coerența unei intelectualități desăvârșite. Numai printr-o deschidere către poarta credinței se poate ajunge mai ușor și mai sigur la adevăr. Un intelectual cantonat în rigiditatea raționamentelor, fără să apeleze la misticismul creștin, rămâne sărac sufletește. Iar când vorbim de pr. Petre-Govora, vorbim de simplitate, modestie, bogăție sufletească și sete de adevăr.

***

Funcționând ca muzeograf³⁶, la Muzeul de Arheologie și Artă Religioasă din Băile Govora, am fost mai apropiat de părinte și l-am cunoscut pe când avea 96 de ani. Îi duceam corespondența, care venea pe adresa muzeului și cărți din bibliotecă, pe care le solicita. La prima întâlnire cu dânsul m-au impresionat: figura sa blândă și înțeleaptă – parcă avea o părțică din sfințenia unor *mari duhovnici* –, pasiunea și interesul cu care vorbea despre muzeu și despre istorie, memoria sa extraordinară. Iubirea pentru trecutul acestor meleaguri și interesul pentru arheologie îl determinau să facă cu ușurință divagații pe diverse teme, precum și conexiuni între domeniile sale preferate, arheologia și teologia. Discuțiile cu dumnealui erau o adevărată plăcere întrucât avea un ascuțit simț al umorului care se împletea cu erudiția și calitatea sa de fin observator, a tot ceea ce se întâmpla în jur. Citea foarte mult și se informa continuu.

De fiecare dată când ne despărțeam îmi spunea: „*să ajungi și tu bătrân!*”³⁷.

*****

La 30 iunie 2010 a primit titlul de „*cetățean de onoare*” al județului Vâlcea pentru merite deosebite în activitatea științifică și socială.

La 13 aprilie 2006, pentru contribuția adusă în cursul vieții la îmbogățirea tezaurului cultural național, Forumul Cultural al Râmnicului i-a acordat preotului Gheorghe Petre-Govora, ca prețuire și recunoștință, „*Medalia de aur*” și diplomă de excelență.

La 25 iunie 2004 i s-a conferit titlul „*Drept între popoare*” pentru activitatea de ajutorare și salvare a evreilor din perioada Holocaustului.

În 2004 a primit Ordinul „*Meritul Cultural*” în grad de „*Cavaler*”, categoria E (Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 1177/13 dec. 2004).

În 1974 a fost distins de Patriarhul Iustinian Marina cu „*Crucea Patriarhală*” pentru merite deosebite în activitatea preoțească.

Datorită pasiunii sale pentru istorie, în perioada anilor 70 pune bazele „*Muzeului de Arheologie și Artă bisericească*” din Govora-Băi.

³⁶ Autorul acestui articol.

³⁷ Dragoș-Ionuț Ecaterinescu, *art.cit.*, p. 421.

Abrevieri

Acta Musei Napocensis - *Acta Musei Napocensis*. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.

Arhivele Olteniei - *Arhivele Olteniei*. Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”. Craiova.

Buridava - *Buridava (Studii și materiale)*. Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoțeanu”-Vâlcea. Rm. Vâlcea.

Drobeta - *Drobeta*. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.

Îndrumător Bisericesc Misionar și Patriotic - *Îndrumător Bisericesc Misionar și Patriotic*. Rm. Vâlcea.

Materiale și Cercetări Arheologice (MCA) - *Materiale și Cercetări Arheologice*. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”- București.

Orizont - *Orizont*. Rm. Vâlcea.

Prähistorische Zeitschrift - *Prähistorische Zeitschrift*. Berlin.

Revista Italiana di Numismatica e Scienze Affini - *Revista Italiana di Numismatica e Scienze Affini*. Italia.

Revista Muzeelor - *Revista Muzeelor*. Institutul Național pentru Cercetare și Formare Culturală. București.

Studia Historica et Theologica - *Studia Historica et Theologica*. Iași.

Studii și Cercetări de Istorie Veche/și Arheologie (SCIV/A) - *Studii și Cercetări de Istorie Veche/și Arheologie*. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”- București.

Studii și Cercetări de Numismatică (SCN) - *Studii și Cercetări de Numismatică*. Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”- București.

Studii Vâlcene - *Studii Vâlcene*. Rm. Vâlcea.

Symposia Thracologica - *Symposia Thracologica*. Institutul Național de Tracologie. București.

Thraco-Dacica - *Thraco-Dacica*. Institutul Național de Tracologie. București.

Tribute to priest GHEORGHE I. PETRE-GOVORA (1910-2012)

(Abstract)

Gheorghe I. Petre-Govora was a priest and a archaeologist from Vâlcea.

In 1942 he was sent as a missionary priest to Transnistria. For the help given during the Holocaust to the deported jews, the State of Israel awarded him, in 2004, with the distinction „*The Law of peoples*”.

As an archaeologist, he has contributed greatly to the knowledge of the millenial past of the northeastern part of Oltenia, by signaling important discoveries that have proven the habitation of this area since the Neolithic age. He made significant contributions to the multiplication of bronze and iron discoveries, he studied the concept of a „*window of the soul*” related to the funeral ritual, present in some prehistoric funerary complexes, discovered the fortress site dacian from Ocnița, and other.

He is also the founder of the Museum of Archeology and Religious Art in Băile Govora. He has published various studies in specialized journals, as well as a number of five historical books.

Keywords: Gheorghe I. Petre-Govora, priest, archeologist, the distinction „*The Law of peoples*”, the concept „*window of the soul*”, the Museum of Archeology and Religious Art in Băile Govora.

Sf. Treime³⁸Detaliu inscripție: TON OLON³⁹

³⁸ **Tehnică:** tempera pe panou din două scânduri de lemn de esență tare, două traverse semiîngropate, foiță de aur, inscripții cu roșu. **Dimensiuni:** 90.5/65/3cm. **Stare de conservare:** medie. **Nr. de inv.:** 468.

³⁹ Este poziționată în registrul inferior al icoanei.

Pr. Gheorghe I. Petre-Govora – 1934⁴⁰

Pr. Gheorghe I. Petre-Govora – 1947

---

⁴⁰ Imaginile provin din colecția de fotografii a familiei preotului.

Pr. Gheorghe I. Petre-Govora
23 aprilie 2010⁴¹

---

⁴¹ Imaginea provine de la simpozionul: „*Pr. Gheorghe I. Petre-Govora – 100 de ani de la naștere*”, eveniment cultural desfășurat la primăria orașului Băile Govora.